

ANÀLISI JURÍDICA D'ASPECTES CONCRETS A RESOLDRE RELATIUS AL
MODEL AGROECOLÒGIC I DE SOBIRANIA ALIMENTÀRIA QUE VOL
IMPLANTAR-SE A LA CIUTAT DE BARCELONA AMB EL DESPLEGAMENT DE
L'ESTRATÈGIA D'AGRICULTURA URBANA.

I. HORTS URBANS I ACTIVITAT AGRÍCOLA

Barcelona, 6 de febrer de 2020

Continguts i redacció:

Judit Ligüerre Casals, suport jurídic. Sinergia, Energia, Dret i Medi Ambient, SLP.
Antonia Sola Cano, suport extern. Sinergia, Energia, Dret i Medi Ambient, SLP.

Direcció i coordinació tècnica:

Margarita Parés i Rifà, cap del Programa de Biodiversitat. Direcció d'Espais Verds i Biodiversitat
Mireia Abril i Janer. Agricultura Urbana. Direcció d'Espais Verds i Biodiversitat

Impuls: Medi Ambient i Serveis Urbans-Ecologia Urbana de l'Ajuntament de Barcelona

Frederic Ximeno, gerent d'Ecologia Urbana.

Francesc Jiménez Gusí, gerent de Parcs i Jardins Institut Municipal.

Els continguts d'aquesta publicació estan subjectes a una llicència de Reconeixement –No comercial –Sense Obra Derivada (by-nc-nd) amb finalitat no comercial i sense obra derivada. Es permet copiar i redistribuir el material en qualsevol mitjà i format, sempre que no tingui finalitats comercials i no es distribueixi cap obra derivada. La llicència completa es pot consultar a <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/deed.ca>

ÍNDEX

I . OBJECTE	4
II. ANTECEDENTS	4
III. ASPECTES URBANÍSTICS	8
1. EL CASC URBÀ DE BARCELONA.....	8
2. EL PARC NATURAL DE LA SERRA DE COLLSEROLA	9
IV. HORTS URBANS	10
1. URBANISME.....	10
2. HORTS URBANS vs. AGRICULTURA URBANA	11
3. NORMATIVA D' APLICACIÓ.....	17
A. CONCEPTES PREVIS	18
B. ÒRGANS COMPETENTS.....	20
C. SEGURETAT ALIMENTÀRIA	21
D. AGRICULTURA I PRODUCTES ECOLÒGICS	32
E. COMPETÈNCIES DE L'AJUNTAMENT DE BARCELONA	33
V. CONCLUSIONS.....	36
ANNEX.....	40

I. OBJECTE

El Comissionat d'Ecologia Urbana, amb el suport del Comissionat d'Economia Social i Desenvolupament Local i Consum, ha impulsat políticament l'Estratègia d'Agricultura Urbana a la Ciutat de Barcelona, 2019-2030 (en endavant, EAU). Aquesta Estratègia l'acull i l'elabora, la dirigeix i la coordina la Direcció d'Espais Verds i Biodiversitat, Ecologia Urbana, de l'Ajuntament de Barcelona.

Aquest instrument té com a missió "*promoure l'agroecologia i la sobirania alimentària apropant la ciutadania als horts urbans i donant suport a les iniciatives ciutadanes d'agricultura urbana, per contribuir a una ciutat més sana, justa i sostenible*"¹. Es desenvolupa amb l'objectiu de consolidar d'altres plans i programes anteriors que configuren el seu marc de referència.

En el procés de participació per a la redacció de l'EAU, 2019-2030, es detecten alguns esculls de caire jurídic que cal analitzar. Concretament, se'ns demana l'anàlisi dels següents aspectes:

- Seguretat jurídica dels horts urbans en sòl públic i comercialització de productes frescos produïts als horts urbans, públics i privats.
- Apicultura urbana.
- Activitat de pastura (cabres i ovelles) a la zona de Collserola com a mesura de prevenció contra incendis.
- Recol·lecció d'arbres fruiters.

4

Per tal de facilitar-ne el seu ús, aquest informe s'ha dividit en dos: (I) dedicat als Horts urbans i a la seva possible activitat agrícola (que és aquest) i (II) un segon relatiu a l'activitat apícola, el pasturatge i la recol·lecció.

Cal afegir que per a l'elaboració d'aquest informe s'ha comptat amb la participació i col·laboració de les persones que consten a l'Annex.

II. ANTECEDENTS

L'EAU s'inscriu entre les diverses iniciatives dutes a terme per l'Ajuntament de Barcelona amb la intenció de millorar la qualitat de vida a la ciutat, mitjançant l'increment de la infraestructura verda existent.

En aquest sentit, l'any 2013 es va impulsar el **Pla del verd i de la biodiversitat 2020**, que reconeix la contribució dels horts de la ciutat a la biodiversitat, i per això preveu "*impulsar*

¹ EAU, pàg. 35

l'agricultura ecològica en espais urbans i periurbans" (acció 4.8) i *"dissenyar un programa d'horts i jardins compartits de gestió comunitària"* (acció 9.7).

A més, el **Pla d'Acció Municipal 2016-2019** (acció 3.2.8) preveu *"Estendre la pràctica de l'horticultura i augmentar la producció d'aliments ecològics i de proximitat en espais públics i privats, emprant, en cada cas el model de gestió adequat, impulsant i donant suport als models de gestió comunitària, i amb la intenció d'obtenir els màxims serveis socials i ambientals"*.

L'any 2017, l'Ajuntament de Barcelona va impulsar la **Mesura de govern: programa d'impuls de la infraestructura verda urbana**. Entre les *"mesures per incrementar i millorar la infraestructura verda de Barcelona"*, es concreten, com a línia 3 d'actuació², els següents objectius:

- *Acció 3.1: Impulsar la corresponsabilitat de la ciutadania en la conservació i l'increment de la infraestructura verda als parcs, jardins i altres zones verdes de la ciutat.*
- *Acció 3.2. Impulsar la custòdia urbana en l'ampliació la conservació de la infraestructura verda de la mà de les organitzacions socials i comunitàries de la ciutat.*
- *Acció 3.3. Impulsar l'agricultura ecològica en espais i solars urbans i periurbans.*
- *Acció 3.4. Fomentar el verd privat mitjançant la promoció d'horts, i de balcons, terrasses, terrats, cobertes, murs i patis enjardinats.*
- *Acció 3.5. Fomentar l'obertura d'espais verds no municipals per a ús públic.*

5

En coherència amb aquesta línia de treball i amb la intenció de *"continuar avançant en l'impuls als horts urbans"* a la ciutat de Barcelona, l'Ajuntament ha redactat l'EAU, on marca els següents objectius generals³:

- *Incrementar la superfície cultivada de la ciutat per millorar la qualitat de l'espai urbà.*
- *Assolir un model agrícola ecològic que potenciï la biodiversitat.*
- *Potenciar l'agroecologia per incidir sobre el model agroalimentari i de consum.*
- *Maximitzar els beneficis socials, terapèutics i emocionals de l'agricultura urbana, impulsant la implicació ciutadana, l'increment de la població activa, la gestió comunitària i el treball en xarxa.*
- *Promoure un model de governança compartida i establir els mecanismes municipals per a donar suport a l'agricultura urbana.*

El mateix Ajuntament reconeix a l'EAU que, per assolir el primer dels objectius detallats, prèviament *"caldrà impulsar els canvis normatius necessaris per permetre i regular la recol·lecció de plantes i fruits en espais públics, l'activitat ramadera com l'apicultura o la pastura per la prevenció d'incendis, la comercialització dels productes agraris de la ciutat, així com*

² Mesura de Govern: programa d'impuls de la infraestructura verda urbana. ("corresponsabilitat en la cura de la natura urbana"), pàg. 57-66

³ EAU, pàg. 35

*assegurar la continuïtat dels diferents projectes d'agricultura urbana al sòl o en coberta, i la creació i forment de mercats de proximitat on vendre els productes produïts a Barcelona*⁴.

Els canvis normatius que s'esmenten fan referència a la normativa actual que impossibilita el desenvolupament volgut pel consistori. Es tracta dels següents aspectes:

-La ciutat de Barcelona està subjecta a una normativa urbanística que tanca les portes a la pràctica de l'activitat agrària, atès que no existeix sòl al casc urbà que reuneixi els requisits necessaris (no existència de sòl no urbanitzable, clau 24). Així, a l'EAU, es manifesta:

*"Segons el Pla General Metropolità, actualment la producció agrícola a Barcelona només pot ser per autoconsum, la qual cosa planteja un obstacle jurídic a la producció agrícola per a la comercialització. Els usos agrícoles no són permesos en sòl urbà, només en sòl no urbanitzable-rústic protegit de valor agrícola*⁵.

És més, per part de l'Ajuntament, els intents per regularitzar els horts urbans que han sorgit durant els darrers anys han reconegut la impossibilitat d'aquesta pràctica comercial, atès que, per exemple a les "Bases reguladores del procediment d'atorgament de drets d'ús privatiu de terrenys municipals inclosos en el projecte Mans al Verd" (EXP. NÚM. 18SD0204C), estableix al seu article 5.2.b) que *"els projectes de creació d'horts urbans destinaran la totalitat de la seva producció a l'autoconsum dels hortolans i hortolanes i/o al subministrament gratuït d'aliments a persones sense recursos, bé directament, bé mitjançant la intermediació d'entitats d'assistència social"*. Així mateix, l'article 5.5 estableix, en aquest sector, *"la prohibició d'usos o activitats econòmiques o lucratives"*.

-L'Ordenança municipal d'activitats i d'intervenció integral de l'Administració ambiental de Barcelona (OMAlIA), no permet, entre d'altres activitats, l'exercici de l'activitat ramadera, *"d'acord amb allò que disposen al respecte el Pla General Metropolità i l'Ordenança General del Medi Ambient Urbà"* (article 8).

-Com a conseqüència d'aquesta prohibició establerta a l'OMAlIA, en data 4 de setembre de 2014, l'Ajuntament de Barcelona va emetre l'informe "anàlisi sobre la possibilitat de legalitzar l'activitat d'explotacions apícoles a Barcelona", en virtut del qual es justificava la prohibició de l'activitat d'explotació apícola a la ciutat.

⁴ EAU, pàg. 40

⁵ EAU, pàg. 22

-Davant la voluntat d'introduir el pasturatge a la ciutat de Barcelona, trobem l'Ordenança sobre la protecció, tinença i venda d'animals (OPTVA), aprovada pel Consell Plenari de 22 de desembre de 2003, l'article 13 de la qual estableix:

Activitats que no es poden exercir a Barcelona

1. Dins del terme municipal de Barcelona, es prohibeix el manteniment de bovins i d'altra classe de bestiar destinat a la producció làctia (vaqueries) i d'animals per al consum.

2. Es prohibeix el comerç i qualsevol altre tipus de transacció de primats a particulars i, també, la seva tinença, llevat del cas d'institucions, centres de rescat, refugis i altres entitats expressament autoritzades, la finalitat de les quals sigui la preservació i la conservació d'aquests animals. L'Ajuntament pot convenir amb entitats que disposin d'instal·lacions adequades l'acolliment provisional d'un primat mentre se li busca una ubicació definitiva o trasllat. Així mateix, es prohibeixen els centres de cria d'animals salvatges en captivitat.

3. Es prohibeix la tinença de cavalls i altres animals de tracció en patis d'habitatges o solars urbans. Aquests animals han d'estar en quadres o estables adequats per a aquesta finalitat i que disposin del títol que els habiliti o la llicència corresponent.

7

-Per últim, l'Ordenança general del medi ambient de Barcelona (OMA), de 25 de febrer de 2011, podria suposar un escull a la voluntat del Consistori de possibilitar la recol·lecció d'arbres fruiters, atès que es prohibeixen, entre d'altres, les següents activitats (article 73.3):

Art. 73.3.a) Tota manipulació de les plantes existents.

Art. 73.3.b) Talar, esporgar, sacsejar o partir arbres i arbustos, gravar o marcar les seves escorces, clavar puntes, lligar-hi escales, eines, bastides, ciclomotors, bicicletes, cartells o qualsevol altre element.

Art. 73.3.e) Pujar als arbres.

Art. 73.3.f) Tallar flors, branques, fruits, llavors i arrels.

Art. 73.3.g) Realitzar sense autorització de l'òrgan municipal competent tasques de plantació o altres treballs de jardineria.

En conseqüència, i ja que la realitat normativa existent a Barcelona és l'expressada prèviament, a continuació es realitza un estudi de les possibilitats existents i dels canvis que s'haurien de promoure, a fi i efecte d'assolir els objectius de l'EAU.

Tanmateix, tal i com s'ha advertit a l'epígraf I, aquests quatre darrers guions es desenvoluparan a l'informe II relatiu a a l'activitat apícola, el pasturatge i la recol·lecció.

III. ASPECTES URBANÍSTICS

Per "activitat agrària" s'entén principalment el "*conjunt de treballs que es requereixen per a l'obtenció de productes agrícoles, ramaders i forestals (...)*"⁶. Aquest tipus d'activitat s'esdevé generalment en sòl classificat com a no urbanitzable⁷, és a dir, "*aquell que, d'acord amb el planejament territorial i la legislació sectorial, hagi de ser sotmès a un règim d'especial protecció que sigui incompatible amb la seva transformació per motius naturals, agraris, paisatgístics, forestals, o d'un altre tipus, o bé els terrenys que el planejament municipal consideri necessari classificar com a sòl no urbanitzable per inadequació al desenvolupament urbà, i la reserva per a sistemes generals no inclosos en cap altre classe de sòl*"⁸.

L'eina urbanística per classificar tot el sòl del territori corresponent, en funció del seu desenvolupament urbanístic, en sòl urbà, no urbanitzable i urbanitzable són els Plans d'ordenació urbanística municipal (POUM). En el cas de Barcelona, a falta de POUM, és necessari adreçar-se al Pla General Metropolità (PGM) i al planejament derivat.

En atenció a aquesta normativa, ens trobem davant dues realitats diferents a la ciutat de Barcelona: per un costat, la situació urbanística que afecta al casc urbà de la ciutat i, per l'altre, l'existència d'una normativa específica aplicable al Parc Natural de Collserola, actualment en fase de revisió a la vista del nou PEPNat.

8

1. EL CASC URBÀ DE BARCELONA

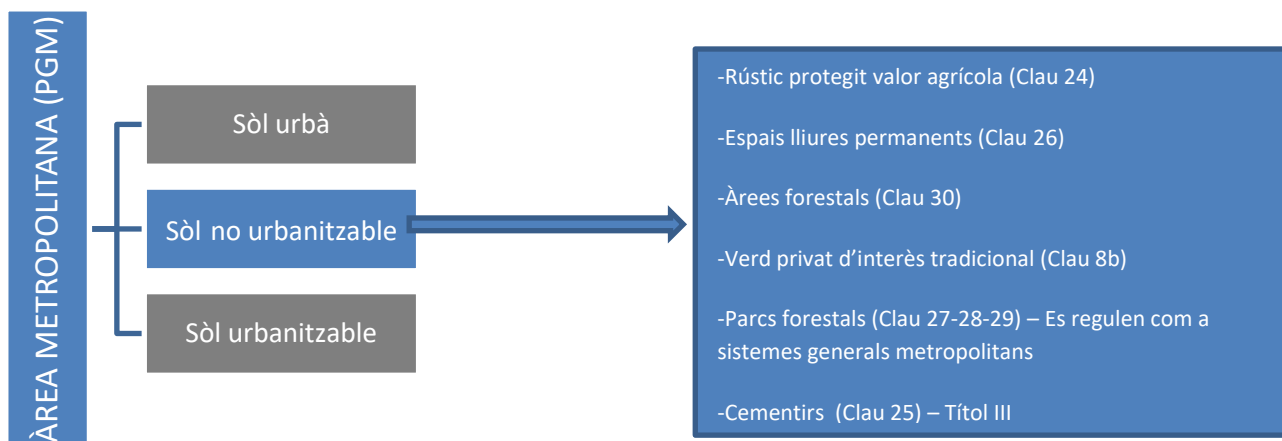
Segons el planejament urbanístic actual, **a la ciutat de Barcelona no existeix sòl no urbanitzable qualificat com a rústic protegit de valor agrícola⁹ (clau 24)**, requisit aparentment indispensable per desenvolupar l'activitat agrària i, en conseqüència, fer possible els objectius establerts a l'Estratègia d'Agricultura Urbana.

⁶ Art. 3 B- Decret 44/2012, de 24 d'abril, pel qual es crea el Sistema Integrat de Dades d'Explotacions Agràries de Catalunya.

⁷ Fundació Món Rural pàg 1: Residualment, existeixen algunes explotacions encara presents dins de petits nuclis rurals i també existeixen activitats agroalimentàries que s'ubiquen en sòl urbà industrial.

⁸ Dret Urbanístic (manual de consulta). Diputació de Barcelona. 2008.

⁹ NNUU, art. 151: Definició: *el sòl no urbanitzable que per la seva destinació agrícola o per la seva situació, hagi de preservar-se del procés d'incorporació a àrees urbanes.*



NNUU – capítol IV – Règim sòl no urbanitzable

En conseqüència, i com a pas previ per possibilitar la pràctica de l'activitat agrària a Barcelona, seria necessari, bé protegir determinats espais mitjançant Plans Especials d'Ordenació, bé emprendre modificacions a l'àmbit de la normativa urbanística que regeix a la ciutat, incloent les modificacions oportunes del PGM – PDU (Pla director urbanístic de l'àrea metropolitana de Barcelona), que es plantejaran durant aquest estudi.

9

2. EL PARC NATURAL DE LA SERRA DE COLLSEROLA

En data 1 d'octubre de 1987, el Consell Metropolità va aprovar definitivament el Pla Especial del Parc de Collserola (PEPCo), és a dir, un "*Pla Especial d'Ordenació, desenvolupador de les Normes Urbanístiques del PGM (art. 208) i alhora la Protecció del Medi Natural, segons l'article 5 de la Llei 12/1985 d'Espais Naturals de Catalunya i articles 19/21/22 de la Llei sobre règim del sòl i ordenació urbana*"¹⁰. A la Secció segona de les Normes Urbanístiques d'aquest Pla s'estableixen les disposicions comuns a les zones segons la seva naturalitat i el seu ús i als elements construïts i, en virtut dels articles 27 i 29, s'obre la porta a la pràctica de la pastura, la ramaderia en forma establada i l'agricultura.

En data 1 d'octubre de 2014 es va signar un Conveni interadministratiu entre la Generalitat de Catalunya –mitjançant el Departament d'Agricultura, Ramaderia, Pesca, Alimentació i Medi Natural i el Departament de Territori i Sostenibilitat–, l'Àrea Metropolitana de Barcelona (en endavant, AMB), i el Consorci del Parc Natural de la Serra de Collserola. Posteriorment, en data

¹⁰ Memòria PEPCo

3 de novembre de 2016 es va signar una addenda al Conveni per a la incorporació de la Diputació de Barcelona i la reestructuració de la governança del Pla.

En virtut d'aquest Conveni, s'està redactant el Pla especial de protecció del medi natural i del paisatge del Parc Natural de la Serra de Collserola, en endavant PEPNat, l'Avanç del qual va ser aprovat pel Consell Metropolità en data 27 de gener de 2015 i el document d'aprovació inicial en data 24 de juliol de 2018¹¹ i, paral·lelament s'està redactant i tramitant la Modificació del PGM en l'àmbit del Parc Natural de la Serra de Collserola (en endavant, MPGM o Modificació).

L'aprovació definitiva del nou Pla especial comportarà la derogació del PEPCo vigent i, en conseqüència, és un document important a tenir en compte, atès que coincideix amb els objectius i interessos manifestats per l'Ajuntament en l'EAU. D'especial interès són els seus articles 38 (on es regulen els usos i activitats agrícoles) i 39 (on es regula l'activitat ramadera, prioritzant "*la pastura com a eina de prevenció d'incendis forestals i de gestió d'hàbitats*", i establint unes àrees prioritàries de pastura, així mateix es regula i protegeix l'explotació apícola).

En conclusió, es podria avançar que els objectius establerts a l'EAU, des d'un punt urbanístic no són viables a l'actualitat al casc urbà de Barcelona, però sí ho són al Parc Natural de la Serra de Collserola, en virtut del PEPCo i del PEPNat, sempre tenint en compte que s'haurà d'obtenir la supervisió i beneplàcit de l'Òrgan Gestor del Parc.

10

IV. HORTS URBANS

1. URBANISME

Tal i com s'explica en l'apartat anterior, la pràctica de l'agricultura a la ciutat de Barcelona, a l'actualitat, només seria possible al Parc Natural de Collserola. A la resta del sòl de la ciutat aquesta activitat quedaria exclosa. La realitat, però, és diferent i sí que existeixen horts urbans, amb modalitats de gestió diverses, ubicats en sòl (privat i públic) que, des del punt de vista urbanístic, no té assignat l'ús agrícola.

L'Ajuntament de Barcelona vol regularitzar aquesta situació i caldria fer-ho, encara que per aconseguir-ho es faci necessari modificar el PGM i incloure l'assignació de l'ús agrícola a qualificacions que actualment no el preveuen o, en el seu cas, instrumentalitzar un altre mecanisme que permeti la regularització dels horts urbans.

En aquest sentit, l'Ajuntament de Barcelona va emetre, en data 16 de novembre de 2012, l'Informe amb relació a les implicacions pel que fa a planejament urbanístic sobre el

¹¹ Document del PEPNat per a l'aprovació provisional – Abril 2019.

desenvolupament del Pla *Farm Labs*" (16 de novembre de 2012). Aquest document analitza les diverses qualificacions urbanístiques existents a Barcelona on es podria encabir l'ús agrícola.

Atès que el "PGM no contempla en la seva normativa una definició específica per a l'ús agrícola" aquest estudi aplica per "analogia l'ús contemplat a la legislació sectorial específica"¹² i revisa la temporalitat que l'ús agrícola podria tenir en diferents tipus de sòl urbà i no urbanitzable a la ciutat de Barcelona.

L'estudi conclou que és viable la implantació de l'ús agrícola a determinats tipus de sòl de la ciutat i que, depenent de les seves característiques, aquest ús agrícola podrà ser provisional (ús transitori / ús temporal), o bé definitiu (ús propi / ús compatible).

Aquesta opció possibilitaria regular urbanísticament l'existència dels horts que han sorgit els últims anys, així com la creació de nous àmbits amb aquesta destinació. Ara bé, la necessària provisionalitat de l'ús agrícola en molts d'aquests terrenys (per exemple, en sòl urbà comprès en un sector o polígon d'actuació urbanística, encara per desenvolupar), així com el fet que, molts d'aquests àmbits siguin, en diversos casos, equipaments o sistemes, dificulta la possibilitat d'assolir altres objectius de l'EAU en relació amb l'agricultura: la sobirania alimentària i la creació d'un producte agrícola destinat al mercat de proximitat.

11

2. HORTS URBANS vs. AGRICULTURA URBANA

Així doncs, els horts urbans podrien ser reconeguts legalment mitjançant una modificació urbanística. Això, però, no seria suficient per resoldre un altre problema que afronta l'agricultura urbana: el destí del producte.

En l'actualitat, els productes provinents d'aquest tipus d'hort han de ser, necessàriament, destinats a l'autoconsum. Aquest fet és contrari a la voluntat de l'EAU, que implica una idea àmplia d'agricultura (que possibiliti la transferència del producte), i que s'encabeix en una nova dinàmica global que opta per un nou concepte de ciutat i, a la vegada, per un tipus d'agricultura amb característiques diferenciades de l'agricultura tradicional.

En conseqüència, potser en aquest moment s'hauria de plantejar no només la regularització urbanística de determinats terrenys, sinó la regularització d'una pràctica diferenciada: l'agricultura urbana¹³.

¹² Pla Farm Labs

¹³ A. Jenkins, G. Keefe and N. Hall, 'Planning urban food production into today's cities', *Future of Food: Journal on Food, Agriculture and Society*, 3 (1), 2015, pp35-47. (AL DOCUMENT URBAN AGRICULTURE IN EUROPE. PATTERNS, CHALLENGES AND POLICIES) PÀG 5: *Urban agriculture is considered to be different from conventional or traditional agriculture. Greg Keefe6 explains that this is reflected in the way in which urban agriculture engages with the technologies of growing, makes choices regarding the crops to be*

Per tal de fer aquest plantejament, cal, en primer lloc i novament, fer front a la situació del **sòl on es situa l'activitat agrícola**¹⁴. Tradicionalment l'activitat agrícola ha estat vinculada al món rural i al sòl no urbanitzable. La legislació vigent en matèria agrícola estructura la possibilitat de l'agricultura professional en aquest tipus de sòl, vinculada a la figura de l'agricultor professional, a la figura de l'explotació agrària, a la unitat mínima de conreu¹⁵ i a una finalitat comercial.

Els horts periurbans poden complir les línies establertes per la legislació vigent en matèria agrícola, i es poden trobar agricultors i explotacions agrícoles tradicionals, amb finalitat de mercat, que conviuen amb pràctiques privades de lleure realitzades per particulars o per ocupants il·legals de terrenys públics. De fet, la situació dels horts periurbans a l'àmbit metropolità i la pràctica de l'agricultura queda protegida per la figura del "Parc Agrari". Així mateix, l'activitat agrícola periurbana està contemplada a la Llei 3/2009, de 29 de maig de 2009, d'Espais Agraris on s'estableix, entre d'altres requisits, la necessària condició d'activitat professional. En conseqüència, en aquest àmbit, l'administració competent només hauria de procedir a la recuperació dels terrenys públics ocupats (tal i com han fet, per exemple, els municipis de Terrassa i Sabadell) i a la reglamentació sobre les seves condicions d'ús (que podrien ser les establertes a la regulació dels horts municipals ja existents), amb alguna adaptació.

12

El problema urbanístic sorgeix en l'àmbit pròpiament urbà, on es troba aquest tipus d'agricultura diferenciada de la tradicional, per la seva vinculació a noves tecnologies, per una escala d'implementació relativament petita (respecte a la rural), per una possible major vinculació entre el productor i el consumidor i, sobretot, per la seva localització dins la ciutat, en zones no qualificades com agrícoles. Sense perdre de vista, tampoc, la seva rellevant finalitat social i comunitària que els justifica.

Per tant, el primer pas consisteix en iniciar els procediments legals oportuns per tal de possibilitar, urbanísticament, l'agricultura a la ciutat, tal i com s'ha indicat a l'apartat I. Els instruments per assolir aquest objectiu són varis que fora convenient que es promoguessin de forma simultània, o si més no, paral·lela: la incorporació de conceptes i del marc normatiu en el PDU que s'està elaborant i la modificació del PGM. Cal, en qualsevol cas, el reconeixement de l'ús d'hort urbà o similar i la previsió dels sòls o classificacions en que es pot dur a terme. La modificació del PGM la promou l'Ajuntament i la tramita l'Àrea Metropolitana de Barcelona,

grown and brings them to the market. He explains that urban agriculture has to engage new technologies that are different than the ones employed by rural agriculture. Soils within many urban areas may be polluted due to the presence of contaminated land and, as a consequence, food production within cities depends on alternatives to soilbased practices.⁷ These alternatives can include technical food systems involving hydroponics and aquaponics. Unlike traditional agriculture, where there can be a rather tenuous link between producers and consumers, urban agriculture can be connected more directly to consumers. Urban agriculture has a scale of implementation that is considered to be 'relatively small compared to conventional production methods'(Keeffe, 2016,p.17). Keeffe explains that this means it is difficult for urban agriculture to compete against industrialised production on a purely economic basis.

¹⁴ L'activitat agrària inclou la ramadera i l'agrícola. Aquesta secció es refereix sempre a aquesta darrera.

¹⁵ Segons Decret 169/1983, de 12 d'abril, sobre Unitats Mínimes de Conreu, la unitat mínima establerta per a Barcelona és: 1h. (regadiu) / 3h (secà).

previ informe favorable de la Comissió d'Urbanisme de Barcelona. D'altra banda hi ha la possibilitat d'aprovar plans especials¹⁶ quan convingui.

Ara bé, cal tenir ben present que aquest pas no seria suficient per encabir totes les noves opcions i tecnologies agrícoles que s'estan imposant a les ciutats del món i que, no sempre, estan vinculades a un determinat tipus de sòl (com passa amb els horts verticals, els cultius aquaponics, etc.), i que també necessiten recolzament legal.

En aquesta línia, es proposa la creació d'un nou concepte, diferenciat de l'agricultura tradicional que es podria denominar "hort urbà", i que no estaria estrictament vinculat a un tipus de sòl específic, tal i com s'ha fet a la Substitute Ordinance No. BL2009-479 de Nashville, en virtut de la qual s'afegeix el "community gardening" com un ús o excepció especial en determinats "zoning districts".

En segon lloc, si s'accepta el desenvolupament de l'activitat agrícola a la ciutat apareix el problema del destí que es pot donar al producte agrícola dels horts urbans. Segons s'ha explicat prèviament, la normativa actual només permet que el destí del producte sigui l'autoconsum.

De fet, es considera que *"els horts urbans i periurbans són espais agrícoles vinculats als nuclis urbans (ja sigui als espais lliures limítrofs, als espais intersticials o els àmbits propers) que combinen les funcions productives associades al consum familiar amb finalitats socials i ambientals (...)"*¹⁷ i que el seu conreu "no ha de donar lloc a la comercialització dels productes que s'hi cultivin perquè, si no, esdevindria una activitat econòmica no autoritzada. Per a garantir que la producció d'aliments es dirigeix a l'autoconsum, s'aconsella definir parcel·les d'un màxim de 150 m²"¹⁸.

Aquesta visió de l'hort urbà, però, entra en contradicció, d'una banda, amb la normativa vigent que indica que, una vegada es reconeix l'activitat agrària, implícitament s'obre la possibilitat de la venda del producte¹⁹ –i, en conseqüència, és obligatori el compliment de la legislació aplicable al sector agroalimentari– i, d'altra banda, amb la voluntat de poder "comercialitzar" el producte, bé per a l'autofinançament de determinades entitats, bé per adequar-se a determinades polítiques globals que afavoreixen la venda del producte de proximitat.

¹⁶ Instrument del planejament urbanístic derivat que desenvolupa les determinacions contingudes en un pla territorial general, un pla sectorial i el planejament urbanístic pel que fa a l'ordenació de recintes i conjunts artístics, la recuperació i millora del paisatge urbà, la identificació de les masies i cases rurals susceptibles de reconstrucció o de rehabilitació per a activitats o equipaments d'interès públic o la protecció i millora dels espais agrícoles, forestals, fluvials o, en general, del medi natural i del paisatge.

¹⁷ Guia d'integració paisatgística. Horts urbans i periurbans. 2008, Generalitat de Catalunya. Departament de Política Territorial i Obres Públiques. Direcció General d'Arquitectura i Paisatge (pàg 11).

¹⁸ Guia d'integració paisatgística. Horts urbans i periurbans. 2008, Generalitat de Catalunya. Departament de Política Territorial i Obres Públiques. Direcció General d'Arquitectura i Paisatge (pàg 26).

¹⁹ Art. 3 F- Decret 44/2012, de 24 d'abril, pel qual es crea el Sistema Integrat de Dades d'Explotacions Agràries de Catalunya: Activitat agrària: El conjunt de treballs que es requereixen per a l'obtenció de productes agrícoles, ramaders i forestals. Així mateix, es considera com a activitat agrària la venda directa per part de l'agricultor/a de la producció pròpia sense transformació, o la primera transformació d'aquests, sempre que el producte final estigui inclòs a l'annex I de l'article 38 del Tractat de funcionament de la Unió Europea, dins dels elements que integren l'explotació, en mercats municipals o en llocs que no siguin establiments comercials permanents, considerant-se també activitat agrària la que implica la gestió o la direcció i gerència de l'explotació.

La concepció de la figura de l'hort urbà amb un producte exclusivament pensat per a l'autoconsum s'hauria, doncs, de superar seguint les consideracions que recull el Parlament Europeu i que ja han dut a terme alguns ajuntaments d'arreu el món.

El Parlament Europeu aborda el tema de l'agricultura urbana recollint definicions diferents d'aquest concepte, que poden fer èmfasi en la classificació del sòl (distingint l'agricultura urbana, cultivada en sòl no classificat com agrícola, de la periurbana), en l'aspecte econòmic ("... *el cultiu, processament i distribució d'aliments o bestiar dins i als voltants dels nuclis urbans amb l'objectiu de generar ingressos*"), o bé ser més laxes ("*la producció d'aliments i plantes no alimentàries, així com la ramaderia, en zones urbanes i periurbanes*"²⁰).

A la vegada, el Parlament Europeu²¹ es fa ressò de la diferència entre l'*urban gardening*²² (activitats agrícoles amb baixa dependència econòmica respecte la producció material i més relacionada amb altres objectius, entre ells els socials) i l'*urban farming*²³ (basat en models de negocis que aprofiten la proximitat d'una ciutat oferint productes o serveis agrícoles locals o regionals), i estudia la possibilitat de donar suport a les *urban farms*, una volta compleixin amb els criteris legals establerts pels estats membres.²⁴

Aquesta distinció terminològica, inexistente en el panorama de l'agricultura urbana a Barcelona, dóna cabuda a la finalitat comercial dins la figura *urban farming*, però no dins la figura *urban gardening*, de manera que es podria establir un paral·lelisme amb l'agricultura professional i no professional, establerta legalment respecte al món rural i al periurbà.

En la mateixa línia, el *Council of the Metropolitan Government of Nashville and Davidson County* va aprovar l'any 2009 una ordenança²⁵ mitjançant la qual es modifica el *Metropolitan Code, Zoning Regulations*, que introdueix la distinció d'horts urbans segons siguin *Commercial community gardening* (horts amb finalitat comercial)²⁶ o *Non-commercial community gardening*²⁷ (horts sense finalitat comercial, autoconsum).

²⁰ Urban Agriculture in Europe- European Parliament.

[http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/IDAN/2017/614641/EPRS_IDA\(2017\)614641_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/IDAN/2017/614641/EPRS_IDA(2017)614641_EN.pdf)

²¹ James McEldowney, European Parliamentary Research Service (EPRS) (2017), In-Depth Analysis: Urban Agriculture in Europe, Patterns, challenges and policies. ISBN978-92-846-2506-2

[http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/IDAN/2017/614641/EPRS_IDA\(2017\)614641_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/IDAN/2017/614641/EPRS_IDA(2017)614641_EN.pdf)

²² Que podem traduir com "jardineria urbana". Aspecte aquest que s'hauria d'acabar de confirmar.

²³ Que podem traduir com "agricultura urbana". Aspecte aquest que s'hauria d'acabar de confirmar.

²⁴ Urban Agriculture in Europe – European Parliament, 5

²⁵ https://www.nashville.gov/mc/ordinances/term_2007_2011/bl2009_479.htm

²⁶ "*Commercial community gardening*" means an individual or group of individuals growing and harvesting food crops and/or non-food, ornamental crops, such as flowers, for commercial sale. Commercial community gardens may be divided into separate plots for cultivation by one or more individuals or may be farmed collectively by members of the group and may include common areas maintained and used by group members.

²⁷ "*Non-commercial community gardening*" means a group of individuals growing and harvesting food crops and/or non-food, ornamental crops, such as flowers, for personal or group use, consumption, or donation. Community gardens may be divided into separate plots for cultivation by one or more individuals or may be farmed collectively by members of the group and may include common areas maintained and used by group members. Non-commercial community gardening refers to crops for use/consumption by growers only.

Els horts, en conseqüència (i independentment de les classificacions actuals, basades en la gestió, propietat, tipus de sòl...), es dividrien en aquells que no comercialitzen el producte (autoconsum), i aquells altres que sí ho fan o volen fer-ho. En Aquest darrer cas, els horts urbans haurien de complir la normativa relativa a l'activitat agroalimentària, que comprèn tant la producció del producte, com el seu processament i comercialització. Els horts que no comercialitzin el seu producte (autoconsum), en canvi, no estan sotmesos a la normativa agroalimentària vinculada al procés productiu, segons hem pogut confirmar mitjançant converses mantingudes amb el DARPA.

En aquest sentit, però, cal aclarir que el concepte legal d'"autoconsum", en relació amb la producció agrícola, restringeix la figura del destinatari de l'aliment al productor, la seva família i, en el cultiu vitivinícola, als amics. Aquesta concepció no permet la transferència d'aquest tipus de producte agrícola fora de l'àmbit establert i, en conseqüència, l'opció d'autofinançament de determinades entitats sense ànim de lucre.

Arribats a aquest punt es dibuixen dues opcions: establir un concepte més ampli respecte a l'autoconsum (en sentit similar a l'establert a la Llei agrària de les Illes Balears, Llei 3/2019, de 31 de gener²⁸, o al Reial Decret 244/2019, de 5 d'abril, *por el que se regulan las condiciones administrativas, técnicas y económicas del autoconsumo de energía eléctrica*²⁹), o bé acceptar la definició existent. En aquest últim supòsit queda descartada la possibilitat de transferència del producte, amb l'objectiu d'autofinançar entitats sens ànim de lucre, atès que constituïria una activitat comercial en base a la Llei 14/2003 de qualitat agroalimentària que **entén per comercialització: "la posesión, tenencia, almacenaje o depósito de productos agroalimentarios y de materias y elementos para la producción y la distribución con el objetivo de venderlos, de ofrecerlos a la venta o de someterlos a cualquier otra forma de transferencia o cesión, gratuita o no"**³⁰.

[Al respecte, caldria revisar, d'acord amb el que s'acaba d'exposar, el precepte de les *Bases reguladores del procediment d'atorgament de dret d'ús privatiu de terrenys municipals inclosos en el projecte Mans al Verd* que estableix (article 5.5.a) la prohibició d'usos o activitats

²⁸ Art. 5. 1. b) *Actividad agraria de ocio y de autoconsumo: conjunto de trabajos realizado en suelo rústico con la finalidad de obtener productos agrarios destinados principalmente al consumo del titular, o para el mantenimiento del paisaje agrario exclusivamente como actividad de ocio. Tienen también esta consideración las actividades colectivas de autoconsumo no lucrativas como los huertos sociales o comunitarios.*

²⁹ Artículo 3. *Definiciones*

l) *Autoconsumo: De acuerdo con lo previsto en el artículo 9.1 de la Ley 24/2013, de 26 de diciembre, se entenderá por autoconsumo, el consumo por parte de uno o varios consumidores de energía eléctrica proveniente de instalaciones de producción próximas a las de consumo y asociadas a los mismos.*

m) *Autoconsumo colectivo: Se dice que un sujeto consumidor participa en un autoconsumo colectivo cuando pertenece a un grupo de varios consumidores que se alimentan, de forma acordada, de energía eléctrica que proveniente de instalaciones de producción próximas a las de consumo y asociadas a los mismos. El autoconsumo colectivo podrá pertenecer a cualquiera de las modalidades de autoconsumo definidas en el artículo 4 cuando este se realice entre instalaciones próximas de red interior. Asimismo, el autoconsumo colectivo podrá pertenecer a cualquiera de las modalidades de autoconsumo con excedentes definidas en el artículo 4 cuando este se realice entre instalaciones próximas a través de la red.*

³⁰ Art. 3b Ley 14/2003, de 13 de junio, de calidad agroalimentaria.

lucratives, " **a excepció** d'aquelles activitats retribuïdes, ocasionals o permanents, destinades a finançar el projecte desenvolupat en el terreny o aquelles altres destinades a cobrir les pròpies despeses ocasionades per l'activitat duta a terme, que en tot cas haurà de ser gratuïta."]

El model exposat és similar a l'adoptat per Quebec³¹, que distingeix l'agricultura urbana en base a la finalitat del producte (comercial vs. autoconsum) i estableix que qualsevol tipus d'hort ha de complir obligatòriament els reglaments d'urbanisme, però només els horts amb finalitat comercials estan subjectes a la normativa derivada de la transformació del producte agroalimentari i de la seva comercialització.

Ara bé, hi ha la possibilitat de crear altres formes d'organització dels horts des d'una perspectiva de finançament (cooperativa, *crowdfunding*, etc.), així com de distribució del producte que permetin resoldre aquesta situació, sempre tenint en compte la legislació que regula aquestes figures, així com la **Llei 22/2010, de 20 de juliol, del Codi de Consum de Catalunya**, que estableix:

Preàmbul: "La idea de consumo se relaciona con la actividad de comprar, pero el consumo es mucho más que una simple concreción en el contexto de la cadena de la actividad económica «producción, distribución, consumo»."

"Artículo 111.2. Definiciones. A los efectos de la presente ley, se entiende por:

a) Personas consumidoras y usuarias: las personas físicas o jurídicas que actúan en el marco de las relaciones de consumo en un ámbito ajeno a una actividad empresarial o profesional. Tienen también esta consideración los socios cooperativistas en las relaciones de consumo con la cooperativa. Cualquier referencia que se haga en la presente ley al concepto de persona consumidora se entiende hecha a la persona consumidora o usuaria en la medida que goza de bienes y servicios fruto de la actividad empresarial en el mercado."

16

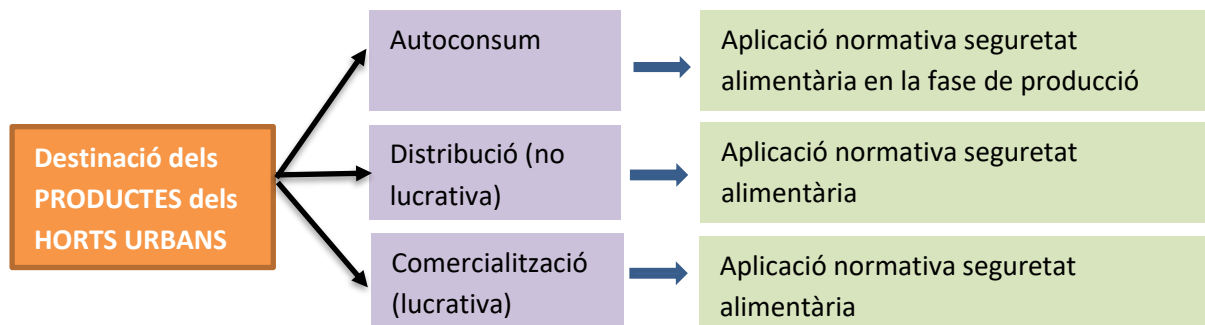
En aquesta línia, la normativa francesa permet la comercialització de la producció agrícola urbana, mitjançant diferents fórmules, considerant com més adients les relacionades amb el circuit curt de distribució (consum de proximitat). Entre aquestes últimes, la figura de les AMAP (*Associations pour le maintien d'une agriculture paysanne*) és d'ús comú entre els agricultors urbans, atès que la figura del consumidor desapareix mitjançant la signatura d'un contracte amb l'agricultor, on es fixa una quantitat global a abonar, independentment del resultat final de la collita. Cal tenir present que aquest sistema no és considerat com a "comercialització" per part de la DIRECCTE³².

Així doncs, el producte procedent dels horts urbans, estaria sotmès a:

³¹

<https://www.mapaq.gouv.qc.ca/fr/Productions/agricultureurbaine/trucsconseils/Pages/Reglementationmatiereagricultureurbaine.asp>

³² *Direction Régionale des Entreprises, de la Concurrence, de la Consommation, du Travail et de l'Emploi.*



D'acord amb el DARPA, es confirma que, en qualsevol cas que es plantegi la transmissió del producte (fora de l'àmbit de l'autoconsum), els agricultors hauran d'inscriure's al DARPA i estaran sotmesos a mecanismes de control per part d'aquest organisme, que anirà adaptant els protocols existents en l'actualitat (destinats a explotacions agrícoles tradicionals) a la nova realitat de l'agricultura urbana.

De la mateixa forma, el DARPA aposta per la creació d'una marca "Barcelona/Catalunya" relacionada amb aquest tipus de producte³³ i que utilitzi els bancs de llavors de Catalunya. Aquesta proposta està en concordança amb les accions dutes a terme a altres ciutats europees com, per exemple, París on s'ha considerat que la cerca de l'etiqueta d'aliment ecològic queda millorada per la de la marca de l'indret, atès que l'etiqueta ecològica la poden adquirir, també, els agricultors rurals.

Centrada la qüestió, tot seguit, s'expliquen les matèries i els corresponents blocs normatius que són d'aplicació als horts urbans.

3. **NORMATIVA D' APLICACIÓ**

La normativa d'aplicació al cas que ens ocupa és ingent. Més davant la impossibilitat d'acotar l'activitat agrícola dels horts urbans en relació amb l'activitat agrícola en sentit ampli. De manera, que, d'entrada, com a activitat de comerç o transferència de productes vegetals provinents d'una activitat agrícola per menor que sigui, cal tenir-la en consideració tota, atès que, a data d'avui, la normativa no en fa distinció entre grans o petites explotacions o entre aquestes i les que no ho haurien de ser.

Relació no exhaustiva de les normes que han de ser necessàriament tingudes en compte.

³³ El Parc Natural de la Serra de Collserola té la seva pròpia marca "Collserola".

Àmbit comunitari

-Reglament (CE) 178/2002, de 28 de gener, pel que s'estableixen els principis i els requisits generals de la legislació alimentària, es crea l'Autoritat Europea de Seguretat Alimentària i es fixen procediments relatius a la seguretat alimentària.

-Reglament (CE) núm. 852/2004 del Parlament Europeu i del Consell, del 29 d'abril de 2004, relatiu a la higiene dels productes alimentaris.

Àmbit estatal

- Llei estatal 43/2002, de sanitat vegetal.

- Llei 17/2011, de 5 de juliol, de seguretat alimentària i nutrició.

- Reial decret 9/2015, de 16 de gener, que regula les condicions d'aplicació de la normativa comunitària en matèria d'higiene en la producció primària agrícola.

18

Àmbit autonòmic

- Llei 18/2001, de 31 de desembre, d'orientació agrària en matèria de política agrària.

- Llei 18/2009, de 22 d'octubre, de salut pública de Catalunya.

- Acord GOV/152/2016, de 29 de novembre, pel qual s'aprova el Pla de seguretat alimentària de Catalunya, 2017-2021.

- Decret 44/2012, de 24 d'abril, pel qual es crea el Sistema Integrat de Dades d'Explotacions Agràries de Catalunya.

- Decret 37/12, de 10 d'abril, sobre el Registre de plantacions fruiteres de Catalunya.

- Decret 285/2006, de 4 de juliol, pel qual es desenvolupa la Llei 14/2003, de 13 de juny, de qualitat agroalimentària.

- Llei 14/2003, de 13 de juny, de qualitat agroalimentària.

- Decret 24/2013, de 8 de gener, sobre l'acreditació de la venda de proximitat de productes agroalimentaris.

A. CONCEPTES PREVIS

Hi ha diversos conceptes que són imprescindibles per determinar l'abast de l'activitat agrícola duta a terme en els horts urbans.

Hort urbà: *hort de poca extensió, situat dins d'una zona urbana i generalment encerclat per una tanca, en què es cultiven plantes hortícoles o fruiters, sovint amb sistemes de conreu en banquetes, jardineres o testos*³⁴.

La Guia d'Integració Paisatgística del DPTOP [document sense caràcter normatiu] considera que "els horts urbans i periurbans són espais agrícoles vinculats als nuclis urbans (ja sigui als espais lliures limítrofs, als espais intersticials o els àmbits propers) que combinen les funcions productives associades al consum familiar amb finalitats socials i ambientals..."³⁵ i, en conseqüència, aconsella que "en el procés de regularització dels horts (urbans i periurbans) s'ha de dimensionar adequadament les parcel·les. El conreu de les parcel·les no ha de donar lloc a la comercialització dels productes que s'hi cultivin perquè, si no, esdevindria una activitat econòmica no autoritzada. Per a garantir que la producció d'aliments es dirigeix a l'autoconsum, s'aconsella definir parcel·les d'un màxim de 150 m². (...)"³⁶

Activitat agrària. "Als efectes de l'aplicació de la política agrària, s'entén per activitat agrària: el conjunt de treballs que es requereixen per a l'obtenció de productes agrícoles, ramaders i forestals. Així mateix, es considera com a activitat agrària la venda directa per part de l'agricultor/a de la producció pròpia sense transformació, o la primera transformació d'aquests, sempre que el producte final estigui inclòs a l'annex I de l'article 38 del Tractat de funcionament de la Unió Europea, dins dels elements que integren l'explotació, en mercats municipals o en llocs que no siguin establiments comercials permanents, considerant-se també activitat agrària la que implica la gestió o la direcció i gerència de l'explotació"³⁷.

19

L'activitat agrària (fora d'algunes explotacions encara presents dins de petits nuclis rurals i aquelles activitats agroalimentàries que s'ubiquen en sòl urbà industrial) s'esdevé en el sòl que l'urbanisme classifica com a sòl no urbanitzable³⁸.

Explotació agrària: "és el conjunt de béns i drets organitzats **empresarialment** pel seu titular, en l'exercici de l'activitat agrària, primordialment amb fins de mercat, els quals constitueixen una unitat de gestió tecnicoeconòmica"³⁹.

³⁴ <https://www.termcat.cat/ca/diccionaris-en-linia/222/fitxa/MzU3MjA1Ng==>

³⁵ Guia d'integració paisatgística. Horts urbans i periurbans. 2008, Generalitat de Catalunya. Departament de Política Territorial i Obres Públiques. Direcció General d'Arquitectura i Paisatge (pàg 11).

³⁶ Guia d'integració paisatgística. Horts urbans i periurbans. 2008, Generalitat de Catalunya. Departament de Política Territorial i Obres Públiques. Direcció General d'Arquitectura i Paisatge (pàg 26).

³⁷ Art 3. b Decret 44/2012, de 24 d'abril, pel qual es crea el Sistema Integrat de Dades d'Explotacions Agràries de Catalunya.

³⁸ Fundació Món Rural, Grup Treball Espais Agraris, 2015: *Espais Agraris. Definició i indicadors per a la seva caracterització*; pàg 1.

³⁹ Art 3. a Decret 44/2012, de 24 d'abril, pel qual es crea el Sistema Integrat de Dades d'Explotacions Agràries de Catalunya.

També és "(...) eina bàsica del desenvolupament econòmic en el món rural i de l'equilibri territorial"⁴⁰.

Comercialització: "la posesió, tenència, almacenaje o depósito de productos agroalimentarios y de materias y elementos para la producción y la distribución con el objetivo de venderlos, de ofrecerlos a la venta o de someterlos a cualquier otra forma de transferencia o cesión, gratuita o no"⁴¹.

Agricultor professional: "La persona física titular d'una explotació agrària que obtingui, almenys, el 50 per cent de la seva renda total d'activitats agràries o altres activitats complementàries, sempre que la part de renda procedent directament de l'activitat agrària no sigui inferior al 25 per cent de la seva renda total i el volum d'ocupació dedicada a activitats agràries o complementàries sigui igual o superior a la meitat d'una unitat de treball agrari"⁴².

Agricultura urbana. Segons el document *Barcelona Declaration on Urban Agriculture and the Common Agricultural Policy*⁴³, l'agricultura urbana engloba tots els actors, comunitats, activitats, llocs i economies centrades en la producció de base biològica, en un context espacial que, segons les opinions i estàndards locals, es percep com "urbà". L'agricultura urbana es desenvolupa en zones intraurbanes i periurbanes.

No obstant això, el Parlament Europeu recull definicions diverses relatives a aquest concepte que fan èmfasi en la classificació del sòl (distingint l'agricultura urbana cultivada en sòl no classificat com agrícola, de la periurbana), l'aspecte econòmic ("... el cultiu, processament i distribució d'aliments o bestiar dins i als voltants dels nuclis urbans amb l'objectiu de generar ingressos"), o bé més àmplies ("la producció d'aliments i plantes no alimentàries, així com la ramaderia, a zones urbanes i periurbanes"⁴⁴).

Així mateix, el Parlament Europeu contempla la diferència que es realitza entre *urban gardening* (fent referència a les activitats agrícoles amb baixa dependència econòmica respecte a la producció material, i més relacionada amb d'altres objectius, entre ells els socials) i *urban farming*, basat en models de negocis que aprofiten la proximitat amb una ciutat oferint productes o serveis agrícoles locals o regionals.

B. ÒRGANS COMPETENTS

⁴⁰ Art. 3c Llei 18/2001, d'orientació agrària.

⁴¹ Ley 14/2003, de 13 de junio, de calidad agroalimentaria.

⁴² Art. 3 F- Decret 44/2012, de 24 d'abril, pel qual es crea el Sistema Integrat de Dades d'Explotacions Agràries de Catalunya.

⁴³ http://www.urban-agriculture-europe.org/files/130624_barcelona_declaration_on_urban_agriculture.pdf COST Action Urban Agriculture Europe, Barcelona Declaration on Urban Agriculture and the Common Agricultural Policy. 2pp. 24 June 2013.

⁴⁴ Urban Agriculture in Europe- European Parliament.

[http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/IDAN/2017/614641/EPRS_IDA\(2017\)614641_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/IDAN/2017/614641/EPRS_IDA(2017)614641_EN.pdf)

Els òrgans competents que intervenen en tot aquest flux o entramat són les següents:

Catalans

- Departament de salut
- Agència de Salut Pública de Catalunya
- Agència Catalana de Seguretat Alimentària.
- Departament d'Agricultura, Ramaderia, Pesca i Alimentació. Servei d'Orientació Agrícola.
- Departament de Territori i Sostenibilitat
- Agència Catalana de Consum

Espanyols

- Agencia Española de Seguridad Alimentaria y Nutrición (AESAN)
- Ministerio de Agricultura, Alimentación y Medio Ambiente

21

C. SEGURETAT ALIMENTÀRIA⁴⁵

D'acord amb l'Organització Mundial de la Salut (OMS), la seguretat alimentària (**innocuitat**) evoca l'absència dels perills associats als productes alimentaris susceptibles de perjudicar la salut dels consumidors. Si ens abstraiem de la vessant animal que no és objecte d'aquest treball, **el concepte de seguretat alimentària comprèn la salubritat i la higiene dels productes alimentaris i la protecció fitosanitària al llarg de tota la cadena alimentària.**

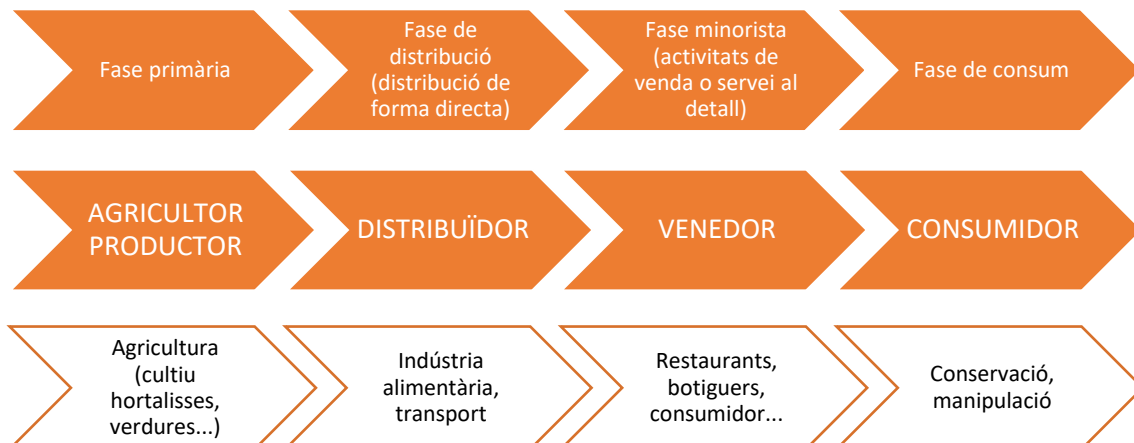
A Catalunya, i d'acord amb el Pla de seguretat alimentària⁴⁶, aquesta es defineix com el conjunt de condicions i mesures destinades a garantir que els aliments siguin innocus amb una concepció global i integral de la seguretat alimentària, que inclou també tot el que està relacionat amb la percepció, la confiança i les expectatives de la ciutadania i la societat respecte a la cadena alimentària i els aliments.

En definitiva, la finalitat última és garantir el dret a una alimentació sana, de qualitat i innòcua.

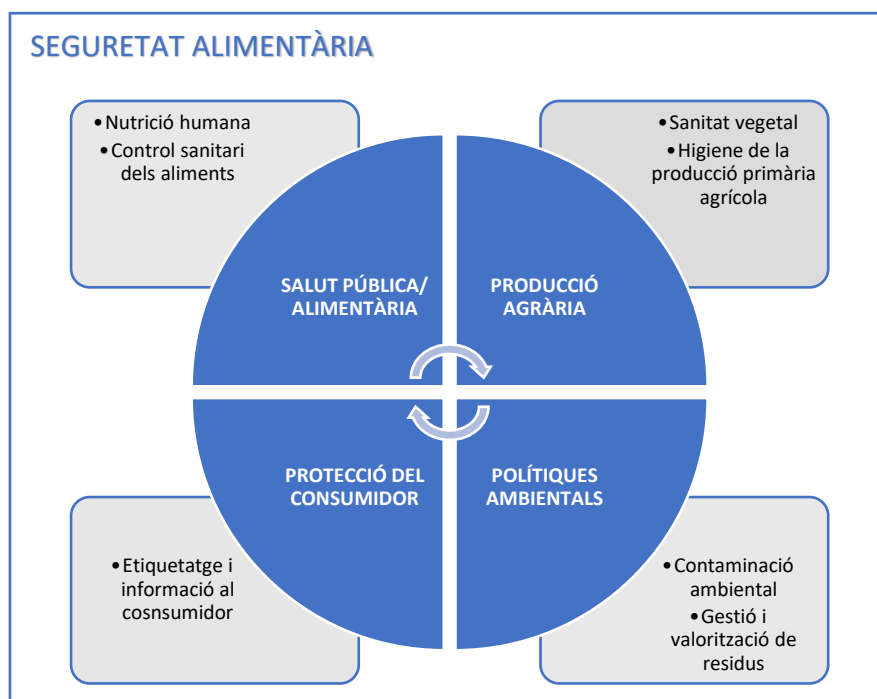
⁴⁵ Font: web de l'Agència Catalana de Seguretat Alimentària, adaptat al cas concret.

⁴⁶ <http://acsa.gencat.cat/ca/agencia/pla-seguretat-alimentaria/>

Fases i agents de la cadena alimentària agrícola o de cultiu:



Determinar les fases i els agents que participen en la cadena alimentària permet identificar els **àmbits d'intervenció administrativa en la seguretat alimentària**, en relació amb l'objecte d'aquest Informe:



El model alimentari de Catalunya es basa en la seguretat, la traçabilitat, la diversitat i la qualitat dels productes. Per tant, és necessari un **plantejament integral** per garantir la seguretat alimentària des del lloc de producció primària fins a la posada en el mercat. **Cadascun dels operadors al llarg de la cadena alimentària ha de garantir aquesta seguretat, essent**

responsable del compliment de les normes d'higiene, en ocasions independentment de si es produeix o no una transacció lucrativa.

En definitiva, **la traçabilitat** es conceptua com la capacitat de reconstruir l'història d'un producte i les condicions que l'envolten al llarg de tota la cadena alimentària, és a dir, des de la granja fins a la taula.

L'Administració pública és la responsable de la seva verificació i control, atès que té una funció fonamental: protegir la salut dels consumidors i garantir la confiança dels ciutadans i dels mercats.

1. Sanitat vegetal

Del bloc normatiu relatiu a la sanitat vegetal⁴⁷ és essencialment d'aplicació la Llei estatal 43/2002, de sanitat vegetal. Per tant, és en aquesta en la que cal centrar-se⁴⁸.

SANITAT VEGETAL	
NORMA APLICABLE	Llei 43/2002, de 20 de novembre, de sanitat vegetal (estatal)
OBJECTE DE LA NORMA	Establir la normativa bàsica i les normes de coordinació en matèria de sanitat vegetal (art. 1).
FINALITATS	A grans trets, protegir els vegetals i els productes vegetals dels danys ocasionats per les plagues; protegir el territori de la introducció de plagues i evitar la propagació de les existents; prevenir els riscos que per a la salut de les persones i animals i contra el medi ambient puguin derivar-se de l'ús de productes fitosanitaris; i garantir que els mitjans de defensa fitosanitària reuneixin les condicions d'utilitat, eficàcia i seguretat (art. 1).
CONCEPTES CLAU	<i>a) Comercialización: cualquier entrega, a título oneroso o gratuito, incluido el acto de la importación y excluida la exportación.</i> <i>b) Vegetales: las plantas vivas y las partes vivas de las mismas, incluidas las frutas frescas y las semillas.</i> <i>c) Productos vegetales: los productos de origen vegetal no transformados o que han sido sometidos a una preparación simple.</i>

24

⁴⁷ <https://www.mapa.gob.es/es/agricultura/legislacion/>

⁴⁸ Tot i que n'hi ha d'altres, com el Reial Decret 1311/2012, de 14 de setembre, pel qual s'estableix el marc d'actuació per tal d'aconseguir un ús sostenible dels productes fitosanitaris.

	<p>e) <i>Plaga: organismo nocivo de cualquier especie, raza o biotipo vegetal o animal o agente patógeno dañino para los vegetales o los productos vegetales.</i></p> <p>g) <i>Control de una plaga: aplicación de medidas fitosanitarias encaminadas a evitar la propagación de una plaga, reducir su población o sus efectos, o a conseguir su erradicación.</i></p> <p>o) <i>Productos fitosanitarios: las sustancias activas y los preparados que contengan una o más sustancias activas presentados en la forma en que se ofrecen para su distribución a los usuarios, destinados a proteger los vegetales o productos vegetales contra las plagas o evitar la acción de éstas, mejorar la conservación de los productos vegetales, destruir los vegetales indeseables o partes de vegetales, o influir en el proceso vital de los mismos de forma distinta a como actúan los nutrientes.</i></p> <p>(art. 2)</p>	
ÀMBIT D'APLICACIÓ	<p>Cal destacar-ne (art. 3):</p> <p>Els vegetals, siguin cultivats o no, i els productes vegetals.</p> <p>Les activitats de les persones i de les entitats públiques i privades, mentre estiguin relacionades amb les finalitats d'aquesta norma.</p>	
REQUERIMENTS LEGALS D'APLICACIÓ		
SUBJECTE OBLIGAT	REQUERIMENT/OBLIGACIÓ/RESPONSABILITAT	ADMINISTRACIÓ COMPETENT
Agricultors, comerciants...	<p>Prevenció: vigilar els seus cultius, plantacions i collites, vegetals i productes vegetals; facilitar informació sobre l'estat fitosanitari dels vegetals i productes vegetals; i notificar a l'òrgan competent de tota aparició atípica (art. 5).</p> <p>En determinats casos, estar inscrits en el Registre Nacional de Productors i Comerciants de Vegetals. (art. 6).</p>	DARP Servei de Sanitat Vegetal
Titulars de les explotacions o d'altres superfícies amb coberta vegetal.	<p>Lluita contra plagues: mantenir els cultius, plantacions i collites en un bon estat fitosanitari per a la defensa de les produccions pròpies i alienes; aplicar les mesures fitosanitàries obligatòries (art. 13.1 i 14).</p>	
Comerciants	<p>Lluita contra plagues: mantenir en un bon estat fitosanitari els vegetals i productes vegetals;</p>	

	executar les mesures fitosanitàries obligatòries (art. 13.2 i 14).	
--	--	--

L'aplicació d'aquests articles implica l'obligació de justificar l'origen de tot el material vegetal present a la instal·lació i de dur a terme una sèrie d'autocontrols per a la vigilància i control de les plagues habituals dels seus planters i/o conreus, així com la vigilància dels organismes nocius de quarantena que poden afectar-los.

2. Higiene de la producció primària agrícola

La producció primària d'origen vegetal aplega tots els productes vegetals destinats al consum humà (excepte l'autoconsum).

HIGIENE DE LA PRODUCCIÓ PRIMÀRIA AGRÍCOLA	
NORMA APLICABLE	Reial decret 9/2015, de 16 de gener, pel qual es regulen les condicions d'aplicació de la normativa comunitària en matèria d'higiene en la producció primària agrícola.
OBJECTE	Aplicació de la normativa europea en matèria d'higiene a la producció primària agrícola.
FINALITATS	La creació i regulació del Registre General de la Producció Agrícola (REGIPA) , en la que s'inscriuran <u>totes les explotacions agrícoles</u> . La implementació dels programes de control oficial de la higiene de la producció primària.
CONCEPTES CLAU	Agricultor: persona o agrupació de persones amb independència de la forma jurídica de l'empresa o dels seus membres, l'explotació de la qual es trobi en territori espanyol i exerceixi una activitat agrícola. Explotació agrícola: el conjunt d'unitats de producció administrades per un mateix agricultor, en cada campanya, que es trobin en territori espanyol.
ÀMBIT D'APLICACIÓ	Les explotacions que desenvolupin la seva activitat en l'àmbit de la producció primària agrícola. No s'aplica: a les explotacions que destinin íntegrament la seva producció al consum domèstic privat. (art.1)
REQUERIMENTS LEGALS D'APLICACIÓ	

SUBJECTE OBLIGAT	REQUERIMENT/OBLIGACIÓ/RESPONSABILITAT	ADMINISTRACIÓ COMPETENT
Agricultors (art. 4) / Operadors	<p>Anualment notificar la informació referent a les dades de l'explotació i dels recintes i parcel·les que en formen part, això es fa en el marc de la DUN*.</p> <p>Comunicar les noves constitucions i cessaments de l'activitat.</p> <p>Complir les obligacions en matèria d'higiene establertes a l'Annex I del Reglament CE 852/2004 i Reglament CE 183/2005:</p> <p>Neteja i, si escau, desinfecció d'instal·lacions, equips, contenidors i vehicles.</p> <p>Manteniment de les condicions higièniques a la producció, transport i emmagatzematge.</p> <p>Utilització d'aigua potable o neta, quan sigui necessari.</p> <p>El personal que manipuli aliments ha d'estar bé de salut i rebre formació sobre riscos sanitaris.</p> <p>Aspectes fitosanitaris (ús correcte de productes i registres).</p> <p>Els operadors de les empreses alimentàries i de pinsos han de garantir, mitjançant la implantació d'autocontrols basats en la metodologia de l'Anàlisi de perills i punts de control crític (APPCC) que els productes que elaboren, transformen o distribueixen són segurs.</p> <p>Observació de les Guies de bones pràctiques.</p>	<p>MAGRAMA (Direcció General de Sanitat de la Producció Agrària)</p> <p>DARP: Servei d'Ordenació Agrícola (SOA)</p>
Titulars de les explotacions agrícoles	<p>Inscripció al Registre General de la Producció Agrícola (REGIPA), (art. 5).</p> <p>L'alta al REGIPA es fa mitjançant la DUN.</p> <p>Estar inscrit al REGIPA implica l'assignació d'un número per explotació.</p>	

***La declaració única agrària (DUN)**

A Catalunya, la declaració única agrària (DUN)⁴⁹ constitueix un sistema de comunicació de dades de les explotacions agràries per part dels titulars al DARP i facilita la presentació de les sol·licituds d'ajuts —aquesta seria la seva raó principal de ser— però, també, diferents tràmits i/o comunicacions que pot o ha de fer el ciutadà. És en aquest sentit que convé fer-hi una petita referència.

Atès que la DUN és la declaració que ha de realitzar la persona titular de l'explotació agrària ubicada a Catalunya: per tant, és un tràmit que s'ha de tenir en consideració en el cas de considerar l'hort urbà o similar com una explotació agrària pròpiament dita i, en qualsevol cas, si s'hi comercialitza. És a dir, resten exemptes de fer la DUN les persones titulars d'explotacions agrícoles que destinin íntegrament la producció al consum domèstic privat (autoconsum)⁵⁰.

Cal també tenir present que, al marge de per sol·licitar ajuts, la DUN també s'ha de fer quan es vulguin efectuar determinats tràmits; per exemple, la comunicació al sistema de venda de proximitat de productes agroalimentaris o la inscripció o modificacions de dades en el Registre de plantacions fruíteres de Catalunya⁵¹.

3. Salut alimentària

Entesa com a salut pública relativa als aliments; als aliments vegetals, en el supòsit concret.

Un dels pilars de la salut pública és el de la protecció de la salut dirigida al control sanitari dels aliments, entre d'altres. En conseqüència, s'entén per salut alimentària el conjunt d'actuacions, prestacions i serveis de les administracions sanitàries destinades a garantir la innocuïtat i salubritat dels productes alimentaris.

A Catalunya, l'Agència de Salut Pública de Catalunya (ASPCAT), a través dels seus professionals i serveis, du a terme actuacions de vigilància i control sanitari oficial que tenen per finalitat evitar o minimitzar els riscos per a la salut humana presents als aliments. El control sanitari es realitza principalment a partir d'inspeccions als establiments alimentaris de Catalunya, **les instal·lacions, els productes i els serveis**, per tal de comprovar **el compliment dels requisits establerts en les normatives sanitàries de la Unió Europea**⁵².

Aquest control es realitza a totes les indústries i establiments alimentaris dedicats a activitats de fabricació, envasament, emmagatzematge i altres que s'abasteixen de la producció primària, i per a tots els productes alimentaris, i fins que es posen els productes alimentaris a disposició dels consumidors.

⁴⁹ Ordre ARP/7/2019, de 15 de gener, per la qual s'estableix i es regula la DUN 2019. La DUN es va instaurar l'any 2001 en el marc de la normativa europea reguladora dels ajuts de la política comuna i cada any s'actualitza mitjançant la publicació de l'ordre corresponent.

⁵⁰ Articles 1 i 2 de l'Ordre ARP/7/2019, de 15 de gener.

⁵¹ Vegeu lletres f i g de l'apartat B de l'Annex 1 de l'Ordre ARP/7/2019, de 15 de gener.

⁵² http://salutpublica.gencat.cat/ca/ambits/proteccio_salut/aliments_i_establiments_alimentaris/

La investigació i el seguiment dels perills que podrien ser presents en els aliments i, en conseqüència, suposar un risc per a la salut de les persones, l'ASPCAT el du a terme mitjançant el Sistema de vigilància sanitària dels aliments (SIVAL)⁵³.

El Consell d'Administració de l'ASPCAT va aprovar el 20 de febrer de 2012 el document de criteris registrals per a establiments minoristes del sector de l'alimentació⁵⁴, en aplicació del Reial decret 191/2011, que modifica les condicions d'inscripció de les indústries alimentàries en el Registro General Sanitario de Empresas Alimentarias y Alimentos (RGSEAA), excloent-hi la majoria d'establiments de venda minorista, llevat que subministrin a altres minoristes superant uns límits de marginalitat i àmbit geogràfic que la pròpia norma no estableix. Tanmateix, aquest és un aspecte que cal entendre que sobrepassa l'objecte d'aquest treball i caldria excloure'l com a requisit, en principi. En la mateixa tessitura s'està en relació amb la inscripció en el Registre sanitari d'indústries i productes alimentaris de Catalunya (RSIPAC)⁵⁵. Aquestes són obligacions legals que, arribat el cas, caldrà valorar quan el subjecte que hagués d'estar-hi sotmès estigui determinat.

Cal assenyalar que el Servei de Salut Pública de la Diputació de Barcelona col·labora amb els ajuntaments en el foment i la protecció de la salut de les persones amb relació als riscos derivats del consum d'aliments⁵⁶.

Els operadors implicats en la producció i distribució de productes alimentaris vegetals resten, en principi, subjectes a una sèrie d'obligacions:

- **Aplicar les condicions i pràctiques higièniques** que evitin la introducció d'agents perillosos, l'augment de la càrrega microbiològica o l'acumulació de residus i altres agents químics o físics en els aliments, de manera directa o indirecta. Es tracta de produir aliments segurs per al consum humà complint les directrius de sanitat vegetal i higiene de la producció primària agrícola que s'han exposat en els epígrafs anteriors. Aquestes pràctiques es coneixen amb el nom de "prerequisits"⁵⁷, "plans de suport" o "plans generals d'higiene".

⁵³ http://salutweb.gencat.cat/ca/ambits_actuacio/per_perfiles/empreses_i_establiments/Ambit-alimentari/procediments_treball_agencia_proteccio_salut/

⁵⁴ http://salutweb.gencat.cat/web/content/ambits-actuacio/Per-perfiles/Empreses-i-establiments/ambit-alimentari/criteris-registrals-establiments-minoristes-sector-alimentacio/documentos/arxius/criteris_registre_establiments_minoristes_alimentacio_logos.pdf

⁵⁵ http://salutweb.gencat.cat/ca/ambits_actuacio/per_perfiles/empreses_i_establiments/Ambit-alimentari/registre-sanitari-dindustries-i-productes-alimentaris-de-catalunya-rsipac/

⁵⁶ Aquesta col·laboració s'adreça principalment al control de les condicions higièniques i sanitàries dels establiments alimentaris de competència municipal (comerç minorista i restauració) així com al foment de les pràctiques correctes d'higiene en la manipulació d'aliments.

⁵⁷ 01. Pla de control de l'aigua

02. Pla de neteja i desinfecció

03. Pla de control de plagues i altres animals indesitjables

04. Pla de formació i capacitació del personal en seguretat alimentària

05. Pla de control de proveïdors

06. Pla de traçabilitat

07. Pla de control de temperatures

08. Pla de manteniment d'instal·lacions i equipaments

- **Complir les normes de manipulació dels aliments.**

4. Contaminació ambiental

Una altra vessant de la seguretat alimentària és la d'evitar la contaminació ambiental⁵⁸ del producte. Es parla de contaminació dels aliments quan aquests pateixen una modificació per la presència de gèrmens o elements estranys com metalls, productes tòxics, etc. i que suposen un risc per a la salut del consumidor, però no només⁵⁹.

En aquest sentit, cal observar el compliment de les normes d'higiene i prevenció esmentades als epígrafs anteriors i, a la vegada, tenir en compte breument els següents aspectes:

Extremar les **mesures de seguretat i higiene** en la producció o manipulació d'aliments per tal d'evitar la contaminació creuada, directa i indirecta.

Adoptar **mesures per disminuir la contaminació en els cultius**, atès que els horts urbans s'enfronten a un ambient hostil que fa complicat evitar la contaminació per complet. Contaminació que pot arribar a l'aliment a través de la contaminació del sòl, de l'aigua de rec i de l'aire. Inclús degut a emissions contaminants d'activitats properes. Al respecte els contaminants ambientals més freqüents solen ser metalls (plom, cadmi, zenc o mercuri) i altres compostos inorgànics, compostos orgànics com les dioxines i PCB, residus de la producció agroalimentària (plaguicides i nitrats) i zoonosis, residus originats durant l'elaboració o el processament dels aliments, micotoxines, biotoxines marines, melamina i OMG. Aquests darrers serien poc provables en el cas concret.

30

09. Pla de control dels al·lèrgens

10. Pla de control de subproductes

⁵⁸ Cal distingir entre contaminació i alteració d'aliments. Per aprofundir més: GARCINUÑO MARTÍNEZ, Rosa M^a, Contaminación de los alimentos durante los procesos de origen y almacenamiento; Aldaba: revista del Centro Asociado a la UNED de Melilla, ISSN 0213-7925, N^o. 36, 2013 (Ejemplar dedicado a: Alimentos, calidad y seguridad alimentaria), págs. 51-64.

⁵⁹ Al respecte, tot i que l'objecte d'aquest informe són els horts urbans, resulta interessant el següent article: BAYONA, J.M., CAÑAMERAS, N., COMAS, J., DíEZ, S., MARGENAT, A., MATAMOROS, V.: Impacte de la contaminació ambiental als cultius periurbans o de proximitat. Estudi de cas: El Parc Agrari del Baix Llobregat. Quaderns Agraris 4, núm. 44 (juny 2018), pàg. 47-67.

5. Protecció del consumidor: etiquetatge i informació al consumidor

Un altre extrem a tractar és l'obligació dels operadors en relació amb la protecció del consumidor. Al respecte, el citat Reglament CE 178/2002 estableix (art. 8) que als consumidors se'ls ha de protegir de:

- a) pràctiques fraudulentas o enganyoses.
- b) l'adulteració d'aliments.
- c) qualsevol altra pràctica que pugui induir a error al consumidor.

Al seu torn, la Llei 14/2003, de 13 de juny, de qualitat agroalimentària estableix quines són les obligacions dels operadors. Abans, però, cal destacar tres conceptes que la Llei es preocupa d'aclarir (article 3, definicions):

*d) **Operadors agroalimentaris:** les persones físiques o jurídiques que duen a terme, amb **ànim de lucre o sense**, activitats relacionades amb qualsevol de les etapes de producció, transformació i comercialització de productes agroalimentaris, inclosos els titulars d'explotacions agràries o ramaderes dedicades a la producció de productes agroalimentaris amb distintius d'origen i qualitat.*

*e) **Etales de la producció, la transformació i la distribució de productes agroalimentaris:** totes les fases que van des de la producció primària fins a la comercialització d'un producte agroalimentari o d'una matèria o un element per a la producció i la comercialització agroalimentàries, específicament les **activitats de producció, fabricació, elaboració, manipulació, processament, preparació, tractament, condicionament, envasament, embotellament, embalatge, etiquetatge, dipòsit, emmagatzematge, exposició, conservació, expedició, transport, circulació, importació, exportació, venda i subministrament.***

*f) **Comercialització:** la possessió, la tinença, l'emmagatzematge o el dipòsit de productes agroalimentaris i de matèries i elements per a la producció i la distribució amb l'objectiu de **vendre'ls, d'oferir-los a la venda o de sotmetre'ls a qualsevol altra forma de transferència o cessió, gratuïta o no gratuïta.***

Quines són, aleshores, les obligacions generals dels operadors i amb relació als consumidors?⁶⁰

- Obligacions generals d'assegurament de la qualitat.
- Obligació general de conformitat.

⁶⁰ Articles 35 i següents de la Llei 14/2003.

- Informar a l'administració de frau, falsificacions, adulteracions, enganys o qualsevol altra pràctica que afecti la qualitat.
- Disposar dels elements necessaris que demostrin la veracitat i exactitud de la informació de l'etiquetatge, publicitat, documentació comercial, etc.
- Sistema de control de qualitat intern (pla de control i documentació).
- Sistema de reclamacions i retirada de productes.
- Assegurament de la traçabilitat dels productes (subministradors, receptors, informació dels productes). Almenys els elements: (a) identificació dels productes, (b) registres de productes o comptabilitat material, i (c) documentació d'acompanyament.

Val a dir, que, en el marc del Projecte d'horts urbans, els excedents de les collites produïdes en aquests horts es lliuren posteriorment a menjadors socials i bancs d'aliments. Aquest projecte compta amb la col·laboració del personal tècnic de l'IRTA des dels seus inicis, el 2016. L'IRTA també ha dut a terme dos estudis per mesurar la qualitat i la productivitat dels horts de l'Eixample i de Sants Montjuïc, que han constatat una presència de contaminants com el cadmi i el plom molt per sota dels límits màxims permesos per la Unió Europea.

32

D. AGRICULTURA I PRODUCTES ECOLÒGICS

El sistema de producció agrícola ecològica implica l'adopció d'una sèrie de criteris i tècniques generals⁶¹ més estrictes dels que s'han citat fins ara i que es poden resumir en:

Pel que fa a l'ambient i l'entorn: s'han de prendre les mesures necessàries per a evitar que es produeixin contaminacions accidentals de la finca i dels seus productes; implantar mesures orientades a l'increment o manteniment de la vida i la fertilitat natural del sòl, prevenint i combatent la seva compactació i erosió. Les pràctiques de conreu atendran els equilibris ecològics locals i que mantinguin o incrementin la matèria orgànica de sòl, reforcin l'estabilitat i la biodiversitat edàfiques, i previnguin la compactació i l'erosió del sòl.

L'elecció de les espècies i les varietats a cultivar, entre d'altres factors, ha de realitzar-se en funció del manteniment de la salut dels conreus, escollint-se aquelles que millor resisteixin als paràsits i a les malalties i que millor s'adaptin a les condicions locals. Les llavors i el material de reproducció vegetativa emprat ha de procedir, en principi, de conreu ecològic, quan sigui possible.

⁶¹ <http://pae.gencat.cat/ca> l'entorn.

Es busca mantenir o incrementar la fertilitat potencial del sòl a llarg termini, mitjançant aportacions en quantitat suficient de matèria orgànica, efectuades de forma adequada i en el moment oportú. S'estableixen els criteris de fertilitat i també l'activitat biològica del sòl⁶².

Pel que fa a la Sanitat vegetal, la prevenció de danys causats per plagues i malalties es basarà fonamentalment en la protecció dels enemics naturals, l'elecció d'espècies i varietats apropiades, la rotació de conreus i les tècniques de cultiu⁶³.

E. COMPETÈNCIES DE L'AJUNTAMENT DE BARCELONA

L'Ajuntament de Barcelona té la voluntat de regular els horts urbans, en el sentit ampli d'agricultura urbana, mitjançant les modificacions normatives que correspongui; sens perjudici de la possibilitat d'utilitzar o promoure altres instruments normatius o de planejament dels que no en sigui exclusivament competent.

Cal, doncs, fer una breu aproximació al règim competencial dels ens locals i de l'Ajuntament de Barcelona en particular, per tal de valorar aquesta possibilitat.

33

En primer lloc, l'Estatut d'Autonomia de Catalunya, aprovat el 19 de juliol 2006 regula al seu article 84 les competències dels ens locals:

- 1. Aquest Estatut garanteix als municipis un nucli de competències pròpies que han d'ésser exercides per aquestes entitats amb plena autonomia, subjecta només a control de constitucionalitat i de legalitat.*
- 2. Els governs locals de Catalunya tenen en tot cas competències pròpies sobre les matèries següents, en els termes que determinin les lleis: [se'n destaquen les considerades més rellevants per al cas concret]*
 - a) L'ordenació i la gestió del territori, l'urbanisme i la disciplina urbanística i la conservació i el manteniment dels béns de domini públic local.*
 - c) L'ordenació i la prestació de serveis bàsics a la comunitat.*
 - d) La regulació i la gestió dels equipaments municipals.*
 - i) La regulació de l'establiment d'autoritzacions i promocions de tot tipus d'activitats econòmiques, especialment les de caràcter comercial, artesanal i turístic i foment de l'ocupació.*

⁶² Fertilitzants i condicionadors del sòl autoritzats (Annex I del Reglament (CE) 889/2008). Guia de fonts de matèria orgànica aptes per l'agricultura ecològica a Catalunya, 2010.

⁶³ Apartat de Mitjans de lluita fitosanitària utilitzables en producció ecològica. Plaguicides i productes fitosanitaris autoritzats (Annex II del Reglament (CE) 889/2008).

j) La formulació i la gestió de polítiques per a la protecció del medi ambient i el desenvolupament sostenible.

k) La regulació i la gestió dels equipaments esportius i de lleure i promoció d'activitats.

D'altra banda, Barcelona gaudeix d'un règim especial atorgat per la Carta municipal de Barcelona (Llei 22/1998, de 30 de desembre). La Carta estableix:

Article 102

L'Ajuntament de Barcelona, dins l'àmbit de les seves competències i amb un compromís de ciutat sostenible, ha de formular i mantenir polítiques dirigides a la preservació, la restauració i la millora del medi ambient urbà i natural i, en particular, a assegurar la bona qualitat de l'aigua i de l'aire; l'adequat nivell de soroll, segons les recomanacions internacionals; la qualitat de l'espai urbà; el manteniment i la promoció de la salut pública; la minimització, la reutilització, la recollida selectiva, el reciclatge i el tractament de residus municipals; l'estalvi i l'ús eficient i eficaç de l'energia; la gestió eficient dels recursos naturals, i també la defensa i la protecció dels animals.

Article 103

Es consideren àrees d'actuació en matèria de medi ambient, defensa dels usuaris i consumidors, salut pública i sanitat les següents: [se'n destaquen les considerades més rellevants per al cas concret]

Primer. En relació amb el medi ambient:

a) El control sanitari del medi ambient.

e) El control sanitari d'indústries, activitats i serveis, transports, sorolls, vibracions i radiacions.

Segon. En relació amb la defensa dels usuaris i els consumidors:

a) La inspecció dels productes i els serveis per a comprovar-ne l'origen i la identitat, el compliment de la normativa vigent en matèria de preus, d'etiquetatge, de presentació i de publicitat i la resta de requisits o signes externs que fan referència a les seves condicions d'higiene, sanitat i seguretat.

b) L'exercici directe de la inspecció tècnica o tecnicosanitària i dels corresponents controls i anàlisis, en la mesura que comptin amb mitjans per a fer-los, o promoure i facilitar-ne l'exercici per altres entitats i organismes, i col·laborar-hi.

c) L'adopció de les mesures urgents i els requeriments de les col·laboracions necessàries en els supòsits de crisi o emergències que afectin la salut o la seguretat dels consumidors.

Tercer. En relació amb la salut pública:

- a) El control sanitari de la distribució i el subministrament d'aliments i begudes i altres productes, directament o indirectament relacionats amb el consum humà, i també els mitjans de transport.
- b) El control del compliment de les reglamentacions tecnicosanitàries en relació amb els productes de les vendes no sedentàries.
- c) El control sanitari dels centres d'alimentació.
- d) El control sanitari en l'àrea d'higiene alimentària, escorxadors i indústries del terme municipal, i també en relació amb els animals domèstics i la zoonosi.
- e) El control sanitari de proveïment d'aigües i la vigilància de la utilització obligatòria d'aigua depurada per al consum i el reg.
- f) El control sanitari d'edificis i llocs d'habitatge i convivència humana, inclosos els campaments turístics i les àrees d'activitats físicoesportives i d'esbarjo.
- g) La informació sanitària, la promoció de la salut i la prevenció de la malaltia, d'acord amb les disposicions vigents.

En l'àmbit estatal, la Llei 7/1985 de 2 d'abril, Reguladora de les Bases de Règim Local regula en el mateix sentit:

Artículo 25

2. El Municipio ejercerá en todo caso como competencias propias, en los términos de la legislación del Estado y de las Comunidades Autónomas, en las siguientes materias:

- a) *Urbanismo: planeamiento, gestión, ejecución y disciplina urbanística. Protección y gestión del Patrimonio histórico. Promoción y gestión de la vivienda de protección pública con criterios de sostenibilidad financiera. Conservación y rehabilitación de la edificación.*
- b) *Medio ambiente urbano: en particular, parques y jardines públicos, gestión de los residuos sólidos urbanos y protección contra la contaminación acústica, lumínica y atmosférica en las zonas urbanas.*
- e) *Evaluación e información de situaciones de necesidad social y la atención inmediata a personas en situación o riesgo de exclusión social.*
- j) *Protección de la salubridad pública.*

Artículo 26

1. Los Municipios deberán prestar, en todo caso, los servicios siguientes:

- a) *En todos los Municipios: alumbrado público, cementerio, recogida de residuos, limpieza viaria, abastecimiento domiciliario de agua potable, alcantarillado, acceso a los núcleos de población y pavimentación de las vías públicas.*
- b) *En los Municipios con población superior a 5.000 habitantes, además: parque público, biblioteca pública y tratamiento de residuos.*

c) En los Municipios con población superior a 20.000 habitantes, además: protección civil, evaluación e información de situaciones de necesidad social y la atención inmediata a personas en situación o riesgo de exclusión social, prevención y extinción de incendios e instalaciones deportivas de uso público.

d) En los Municipios con población superior a 50.000 habitantes, además: transporte colectivo urbano de viajeros y medio ambiente urbano.

Finalment, en compliment d'allò que estableixen la Llei 18/2009, de 22 d'octubre, de salut pública, i el Decret legislatiu 2/2003, de 28 d'abril, pel qual s'aprova el Text refós de la Llei municipal i de règim local de Catalunya, les administracions locals tenen, en l'àmbit de la seguretat alimentària, les funcions de gestió del risc per a la salut derivat de la contaminació del medi i, en especial, la gestió del risc per a la salut pel que fa a les aigües de consum públic i els productes alimentaris en les activitats del comerç minorista, la restauració (venda directa d'aliments preparats als consumidors, amb repartiment a domicili o sense), la producció i el transport d'àmbit local.

L'Agència de Salut Pública de Barcelona, que en l'àmbit territorial de la ciutat de Barcelona exerceix les funcions pròpies d'una administració local, així com totes aquelles que a la resta de Catalunya corresponen al Departament de Salut: vigilància epidemiològica i protecció i promoció de la salut. Així mateix, porta a terme funcions de control oficial de les activitats de transformació i distribució d'aliments tant a indústries com a mercats centrals i establiments minoristes i de restauració col·lectiva. D'altra banda, el Laboratori de Salut Pública de l'Agència és un centre proveïdor de serveis analítics. La seva funció és donar resposta a les sol·licituds d'anàlisi química i microbiològica dels serveis propis de l'Agència i del Departament de Salut de la Generalitat de Catalunya. També posa la seva oferta analítica a disposició d'altres administracions públiques, d'empreses i de particulars que ho requereixin.,

36

V. CONCLUSIONS

- L'objecte d'aquest informe és analitzar els esculls jurídics identificats a l'Estratègia d'Agricultura Urbana a la Ciutat de Barcelona, 2019-2030 (EAU), per tal d'assolir els seus propis objectius. Aquesta part I de l'informe abasta els aspectes relatius als horts urbans.
- Com a punt de partida, cal tenir present que, urbanísticament, al municipi de Barcelona, regeix el Pla General Metropolità (PGM) i el planejament derivat. Així mateix, el Parc Natural de la Serra de Collserola gaudeix d'una normativa específica: el PEPCo, tot i que actualment està en vies d'aprovació un nou instrument, el PEPNat. Cal tenir present, també, que s'està

elaborant el Pla director urbanístic (PDU) per a l'àrea metropolitana de Barcelona. Aquests nous instruments poden introduir canvis afavoridors als objectius de l'EAU.

- Ara bé, el planejament urbanístic vigent no preveu a la ciutat de Barcelona un sòl no urbanitzable qualificat com a rústic protegit de valor agrícola (clau 24), requisit aparentment indispensable per desenvolupar l'activitat agrària i, en conseqüència, fer possible els objectius establerts a l'EAU. Per tant, per tal de blindar la regulació dels horts urbans es fa necessari, bé protegir determinats espais mitjançant Plans Especials d'Ordenació, bé emprendre modificacions a l'àmbit de la normativa urbanística que regeix a la ciutat, incloent les modificacions oportunes del PGM – PDU (Pla director urbanístic de l'àrea metropolitana de Barcelona), que s'han plantejat durant aquest estudi.

L'Ajuntament de Barcelona vol regularitzar l'existència d'horts urbans, que és una realitat a la ciutat i, a la vegada, afavorir-ne la creació de nous i, per a això, es fa necessari modificar el PGM i incloure l'assignació de l'ús agrícola a qualificacions que actualment no el preveuen o, en el seu cas, instrumentalitzar un altre mecanisme que permeti aquesta regularització.

Diferent és la situació del Parc Natural del la Serra de Collserola tant amb el vigent PEPCo com amb el futur PEPNat, atès que l'activitat agrària hi està prevista.

37

- A la ciutat de Barcelona hi trobem l'hort urbà convencional o tradicional, així com d'altres tipus d'horts urbans (en coberta, verticals, aquapònics). Els primers tenen una solució normativa més senzilla, indicada als paràgrafs anteriors. Els segons precisaran d'un nou plantejament d'hort urbà i la cobertura normativa adient.
- La situació urbanística dels horts urbans a la ciutat de Barcelona és la següent:
 - o Els horts urbans existents (15 de municipals i 150 de mapejats) estan en situació d'ús provisional (Pla Buits) o bé es justifiquen amb una compatibilitat d'ús (situats en espais verds, per exemple). Tots ells poden trobar una justificació urbanística però no resten blindats (aquí cal tenir en compte l'Informe amb relació a les implicacions pel que fa a planejament urbanístic sobre el desenvolupament del Pla Farm Labs, de 16 de novembre de 2012). Per al seu blindatge es fa necessari modificar el PGM en el sentit abans indicat.
 - o En relació als horts urbans previstos, projectats o futurs, en atenció també a la seva diversitat, això és, la possibilitat de nous tipus de cultius que no han d'estar vinculats a un tipus de sòl determinat (com per exemple, els aquapònics), fora bo incorporar clàusules marc i conceptuals en el nou PDU, la modificació també del PGM i l'aprovació de plans especials específics.
 - o Potser aquestes clàusules marc i conceptuals haurien de ser fruit d'una nova concepció envers una agricultura diferent a la tradicional, no vinculada a un

determinat tipus de sòl, en la mateixa línia de treball d'altres ciutats arreu del món, que veuen en l'agricultura urbana una oportunitat per a un tipus de comerç de proximitat alhora que beneficiosa en termes de sostenibilitat.

- Barcelona és una ciutat amb possibilitats de ser pionera en una iniciativa en aquest sentit: la desvinculació de l'agricultura urbana de la qualificació del sòl, en quan no sempre en requereix un ús.
- Pel que fa al destí del producte generat en els horts urbans o per altres formes de producció urbana de vegetals, el més habitual és l'autoconsum. Ara bé, es planteja la possibilitat de poder comercialitzar aquest producte.

En primer lloc cal palear que a afectes de seguretat alimentària i d'aplicació de la normativa que ho regula, el concepte de comercialització inclou també la transferència o cessió, gratuïta o no del producte.

En segon lloc, la regulació de la seguretat alimentària abasta tant la producció, la salut pública, la protecció del consumidor com les polítiques ambientals que hi tenen incidència. Així doncs, cadascun dels operadors al llarg de la cadena alimentària ha de garantir aquesta seguretat, essent responsable del compliment de les normes d'higiene, en ocasions independentment de si es produeix o no una transacció lucrativa. Es tracta de garantir la traçabilitat, és a dir, de protegir la salut dels consumidors i garantir la confiança dels ciutadans i els mercats.

En conseqüència, esquemàticament, els productes dels horts urbans o equiparables destinats a l'autoconsum els és d'aplicació la normativa de seguretat alimentària en la seva fase de producció. En el cas que hi hagi distribució del producte (sigui lucrativa o no), no es pot considerar autoconsum i, per tant, aquesta normativa s'aplica en totes les seves fases. Això implica el compliment d'una sèrie d'obligacions com ara el registre de l'explotació al REGIPA i la formalització de la DUN. L'ens competent n'és el DARPA de la Generalitat de Catalunya.

- L'Ajuntament de Barcelona i, en el seu cas, l'Agència de Salut Pública de Barcelona, té competències en totes aquelles matèries que incideixen en els horts urbans [ordenació i gestió del territori, urbanisme, sostenibilitat, qualitat de l'espai urbà, medi ambient, salut pública (Estatut d'Autonomia de Catalunya (art. 84), Carta municipal de Barcelona (articles 102 i 103), Llei reguladora de bases de règim local (articles 25 i 26)], per tant pot promoure i regular l'agricultura urbana, sens perjudici de les competències pròpies de la Generalitat de Catalunya en matèria de seguretat alimentària en el cas de la comercialització del producte.

Aquest és el nostre informe que emetem i sotmetem a qualsevol altre millor fonamentat en Dret.

Judit Ligüerre Casals
Advocada, col·legiada ICAB 26.850

Antonia Sola Cano

ANNEX

Col·laboració (Ajuntament de Barcelona):

Enric Lambés, director de Coordinació Jurídica de l'Ajuntament de Barcelona.

Cristina Polo Sangüesa, cap del Departament de Llicències d'Activitats, Gerència d'Ecologia, Urbanisme i Mobilitat.

Sònia Cobos, directora d'Actuació Urbanística de la Gerència Adjunta d'Urbanisme.

Amèlia Mateos, directora de Planejament d'Ecologia Urbana.

Marisa Pérez, lletrada de la Direcció d'Actuació Urbanística.

Esther Santiago. Direcció de Serveis de Llicències

Marc Montlleó, director de Projectes Ambientals de Barcelona Regional.

40

Col·laboració d'altres entitats

Gumersindo Villa, cap de Secció d'Ordenació Sectorial Ramadera. Direcció General d'Agricultura i Ramaderia. Departament d'Agricultura, Ramaderia, Pesca i Alimentació.

Anna Goutan, cap del Servei d'Ordenació Agrícola. Direcció General d'Agricultura i Ramaderia. Departament d'Agricultura, Ramaderia, Pesca i Alimentació.

Marina Julià, responsable de productes Fitosanitaris. Direcció General d'Agricultura i Ramaderia. Departament d'Agricultura, Ramaderia, Pesca i Alimentació